

DEN BLÅ FISK

ET LEVENDE FOSSIL

af S.E.Bendix-Almgreen

Latimeria. Her i den kgl. porcelænsfabriks pragtfuldt, men overdrevet, blå model.

Undina fra slutningen af Juratiden.

Der var engang Eventyrets klassiske indledningsord passer godt for nærværende tema, der for palæontologien i mangt og meget er som de gamle lykkefortællingers opfyldelse af drømme.

"Engang" kan imidlertid her konkretiseres til året 1822, da verden for første gang stiftede nærmere bekendtskab med en af coelacanthiderne, den fiskegruppe, som den blå fisk, Latimeria, tilhører. Den engelske læge Gideon Mantell beskrev, som den første, fossile eksemplarer af coelacanthider fra Englands kridttidslag. Det var iøvrigt også Mantell, som "opdagede" dinosaurierne, men den historie skal fortælles en anden gang.

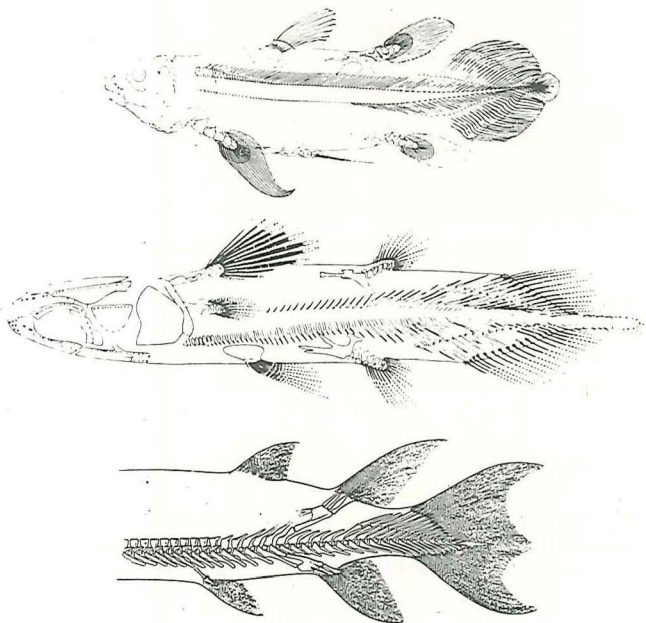
Gennem 116 år anså skiftende generationer af palæontologer coelacanthiderne for uddøde. Alligevel havde man fået en ret så detaljeret viden om disse fisks struktur. Undersøgelserne af de mange, ofte særdeles velbevarede fund, gjorde, at man i 1930'erne havde indsigt i skelettets strukturelle detaljer, og vigtige bløddels karaktertræk, for eksempel hjernens, var også i nogen grad kendt.

Gruppen var gennem fossilfundene sporet tilbage til Devontiden. Øjensynligt havde det gennem lange tider været en fiskegruppe med næsten verdensomspændende udbredelse, og den spillede en vis rolle frem til slutningen af Kridttiden. Ingen fossil coelacanthid kendes fra Tertiærtiden.

Da gjorde en lyslevende coelacanthid - *Latimeria* - sin entre på verdensscenen. Det skete ved juletid 1938. Palæontologerne fik med dette "levende fossil" en enestående chance til "krydsrevision" af deres undersøgelsesmetoders og resultaters pålidelighed, da det i slutningen af 1940'erne lykkedes at finde *Latimeria*'s egentlige tilholdssted, kystfarvandet ved Comor Øerne. Men samtidig: hvilken udfordring var det ikke, denne eventyrlige opfyldelse af enhver palæontologs drøm.

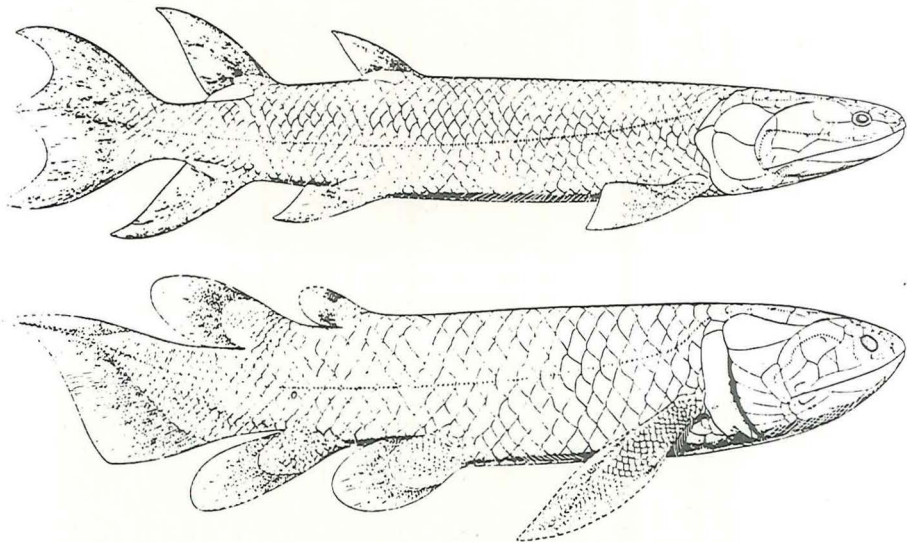
Man kunne nu dissekere, hvor man tidligere møjsommeligt måtte præparere stenmasse bort. Det viste sig, at i alt væsentligt holdt palæontologernes tydninger stik. Alene dette var et resultat af enorm betydning.

Indtil nu er der fanget over 70 eksemplarer af *Latimeria*. Mange er, som det på vort Zoologiske Museum, udstillet til glæde for enhver. Alle eksemplarer med undtagelse af det sidst fangne har været døde, når de nåede forskerne.

Latimeria (øverst) og *Laugia* (i midten). Små 200 millioner år udgør aldersforskellen. Bemærk skelettet i rygfinne nr. 2 og gatfinnen og sammenlign med skeletbilledet af *Eusthenopteron* (nederst).

I marts 1972 havde en britisk-fransk-amerikansk ekspedition held til at iagttage og filme en levende *Latimeria*. En af de nyheder, som filmen afslører, føler jeg mig fristet til at omtale her: *Latimerias* bevægelsesmåde. Ved langsom fremadsvømning benytter dyret sig ikke af sin kraftige halefinne, men af rygfinne nummer 2 og gatfinnen, der begge er veludviklede og "skaftede". De to finner bevæges synkront fra side til side. Den enkelte finnes bevægelse kan bedst sammenlignes med den, som årebladet foretager, når en båd "vrikkes" frem. Halefinnen er givetvis ikke overflødig. Det afslører dens størrelse og form, men anvendelsen indskrænkes vel til hurtigsvømning og til overrumpende aggression mod byttedyr eller fjender.

Eusthenopteron (øverst) og *Holoptychius*, to kvastfinnede fra Devontid. Fra disse fiskegrupper udvikledes de højere hvirveldyr.

Forholdet med finnernes bevægelsesmåde ved langsomsvømning er tankevækkende. Det kaster lys over "brugsnyttens" af de pågældende finners særlige indre skelet. Et lignende skeletmønster er tilstede i rygfinne nummer 2 og gatfinnen hos de øvrige grupper af kvastfinnede fisk, nemlig dem hvorfra de højere hvirveldyr (padder, krybdyr og så videre) nedstammer. Det er derfor ikke umuligt, at disse vore "fiske-forfædre", når de i Devontiden var ude på en ren fornøjelsestur, økonomiserede med finnearbejdet på samme vis som *Latimeria*. Hvis det er rigtigt, kan man måske vove den påstand, at magelighed er en arv, som stammer helt tilbage til fiskestadiet.

Laugia og andre coelacanthider er almindelige i Østgrønlands havaflejringer fra Triastid. Deres slægtskab med Latimeria (den Blå Fisk) er utvivlsomt.

Disse havaflejringer fra Trias danner mange steder i Østgrønlands fjelde markante former som for eksempel i egnen omkring Godthaab Gulf (figuren), hvor man i 1929 fandt de første coelacanthider fra Triastiden i Grønland. Blandt de talrige velbevarede rester af gamle havdyr her er også hvirvelløse dyr, strålefinnede fisk og hajer samt noget så sjældent som havgående urpadder.

Svend E. Bendix-Ahlgreen